

Sauli Miettinen

RAKAS
AIRA

Helsingissä Kustannusosakeyhtiö Otava

Tämän teoksen kirjoitustyö on saanut Otavan Kirjasäätiön tukea.

© Sauli Miettinen ja Kustannusosakeyhtiö Otava 2024

Esilehtien kuvat ovat Aira Samulinin ystävien ja läheisten kotialbumeista:

Kiti Samulin, Marko Björs, Raili Hulkkonen, Pirkko Lahti, Desiree

Roose, Sami Sykkö, Jukka-Pekka Laurikka ja Sauli Miettinen.

Kannen kuva: Tommi Tuomi

Kansi: Tommi Tukiainen

Lisätietoa Aira Samulinin elämästä löytyy

QR-koodin takaa *Elämänpolku*-sivustolta:

ISBN 978-951-1-49255-9

OTAVA
KIRJAPAINO

Keuruu 2024

Sisällys

Syyskuu 2023	9
Airan varhaiset vaiheet	13
Syksy 2016	34
Kiti	37
Bulevardi	43
Elämäkerran jälkeen	47
Aira ystävien silmin	51
Aira ja muut voimanaset	62
Aira ja tasa-arvo	72
Juhlavuosi	78
Annus horribilis 2018	84
Pirjo	90
Epätodennäköinen ystävyys	94
Jo toista kertaa 20-luvulle	100
Peter Nygård -kohu	102
Korona-ajan karanteeni	106
Tasapainoilua koronan jälkeen	114
Sota saapuu Eurooppaan	119
Paluu catwalkille	124
Syksy 2023	136
Lähtö sesongin ulkopuolella	148
Viimeiselle matkalle	160
Elävä muisto	167
Kiitos	175
Lähteet	176

”Elämä on ainutlaatuinen lahja. Se kannattaa elää
niin, että itsestä jää tänne myönteinen jälki.”

– Aira Samulin

SYYSKUU 2023

Puhelin ehti hälyttää vain kerran.

”Aira puhelimessa.”

Tapoihimme kuuluu mennä suoraan asiaan, joten kysyn saman tien, muistaako hän komediennen nimeltä Lucille Ball. Nimi ei sano Airalle mitään, mutta sitten hän muistaa tv-sarjan *The Lucy Show*. Kerron lukeneeni äskettäin pelkällä etunimellä tunnetun Lucyn viimeisestä vuosikymmenestä kertovan kirjan. Elämänsä ehtopuolella näyttelijätär koki itsensä tarpeettomaksi, järjesti lehtileikkeensä ja levitti ne pitkin kotinsa olohuoneen lattiaa todeten: ”Tässä on minun elämäni, eikä kukaan välitä.” Kuvaus ikääntyneestä ja surullisesta amerikkalaisesta ikonista uran tähtihetkistä kertovien lehtijuttujen ympäröimänä herätti mielessäni päinvastaisen mielikuvan: suomalainen ikoni, 96-vuotias Aira Samulin, on ollut läpi pitkän elämänsä kaikkea muuta kuin yksinäinen ja lannistunut. Hän on pysynyt vuodesta toiseen relevanttina ja pitänyt tiukasti elämästä kiinni. Sain tutustua Airan kymmeneen leikekansioihin kirjoittaessani teosta *Uskomaton Aira Samulin* seitsemän vuotta aiemmin.

Kirjan jälkeen niin Airan elämässä kuin koko Suomessakin on tapahtunut mullistavia asioita. Ehdotan hänelle selviytymistarinan jatko-osaa. Vuonna 2027 julkaistavan teoksen nimeksi tulisi *Aira 100*, ja voisimme aloittaa haastattelut saman tien ja edetä hänelle sopivaan tahtiin.

Airan vastaus tulee välittömästi: ”Tehdään vaan.”

Hänen kesänsä 2023 on ollut kiireinen: Hyrsylän Mutkaan on tullut bussilasteittain vierailevia ryhmiä. Kahden koronapandemiasta johtuneen miinusmerkkisen vuoden jälkeen matkailukohteen tilanne näyttää taas valoisalta.

Tapasin Airan viimeksi kesäkuun lopulla, kun hän ilmestyi eteeni ravintola Kappelin luona ennen Jorma Uotisen esiintymistä Espan lavalla. Konsertin jälkeen menimme isolla joukolla viettämään Uotisen syntymäpäiviä.

En ole ainoa Airasta kiinnostunut kirjailija, sillä häntä haastateltiin vuonna 2023 julkaistuun teokseen *Ansa Ikonen – muistoja filmitähdestä*. Aira työskenteli 1940-luvun lopulla Suomen Filmitoimiston palveluksessa, ja hänen puolivuotias Pirjo-tyttärensä otettiin erääseen kohtaukseen elokuvassa *Laitakaupungin laulu* (1948). Kuvauspäivän jälkeen Aira käveli usein Ella Erosen kanssa pitkin Liisankatua, mutta Ansa Ikoseen hän ei tutustunut lähemmin.¹ Aira muisteli myöhemmin näin: ”Kohtausta kuvatessa huomasin, että meillä synkkasi Ansan kanssa hyvin. Hänellä oli samanaikaisesti kaksi omaa pientä lasta, ja hän otti Pirjon vastaan lämpimästi ja tottuneesti. Keskityimme koko ajan omaan työhömmme, eikä aikaa ollut sen enempää tutustua. Katseet kertoivat enemmän.”²

Vuosikymmenten takaisen tilanteen herättämät muistot ovat Airalle tyypillisiä – hän uskoi jo nuorena eleisiin ja ilmeisiin enemmän kuin sanoihin. Kustantajan lähettämän uunituoreen Ansa Iko-
sesta kertovan teoksen Aira laittoi saman tien eteenpäin. Hänellä ei ole vuosikausiin ollut aikaa tai kiinnostusta lukemiseen. ”En välitä enää lukea paljoakaan, koska osaan ajatella asioita omilla aivoillani. Minun ei tarvitse opiskella muiden ajatuksia”, hän sanoi muutama vuosi aikaisemmin.³

Elokuussa 2023 Aira antoi haastattelun Hanna Brotheruksen seu-

---

¹ Elokuvan yhdessä kohtauksessa nähtiin myös Ansa Ikonen tytär, vuonna 1939 syntynyt Katriina Rinne.

² Enkelsaari, Ivars, s.126

³ Hymy, 8/2019

raavana vuonna ilmestyvää äideistä ja tyttäristä kertovaa kirjaa varten.⁴ Airalla on kuitenkin myös omia kirjoihin liittyviä suunnitelmia: hänen ensimmäinen kirjansa *Soturi ja sunnuntailapsi* julkaistaisiin pian äänikirjana. Teoksen talvisotaan liittyvät tapahtumat ovat tulleet järkyttävän ajankohtaisiksi, sillä Venäjä on vuotta aiemmin, helmikuussa 2022, aloittanut julman hyökkäyssodan Ukrainaan.

Pari viikkoa puhelun jälkeen jatkamme keskustelua Airan kotona. Hän kertoo haluavansa jakaa lukijoiden kanssa kokemuksiaan ja kertoa, mitä on oivaltanut pitkän elämänsä aikana. Hänestä näkyy aito innostus: ”Kiva päästä tekemään töitä tutun ihmisen kanssa. Tehdään tästä viisas kirja.”

Hän nauraa tutun airamaisesti, kun sanon, ettei se edellinenkään ihan tyhmä ollut.

Aira puhuu usein aitouden merkityksestä sekä viisaudesta ja hyvydestä.

Ihmisen aito viisaus johtaa hyvyyteen. Suuret ihanteet juontavat juurensa Airan lapsuudesta, samoin monet muut hänen voimakkaan persoonansa ominaisuuksista. Luonteen lujuus, vastuuntunne, hyvän ja pahan erottaminen sekä isänmaallisuus kypsyivät aikana, jolloin Suomen ja suomalaisten kohtalo olivat vaakalaudalla. Niihin vuosiin Aira palaa puheissaan yhä uudelleen.

---

⁴ Airan haastatteluun pohjautuva osuus Hanna Brotheruksen kirjassa *Äitini, tyttäreni* (Tammi 2024) sisältää useita virheitä: Airan ikä on väärä, samoin Pirjon hoitopaikka sekä hänen kuolinsyynsä.

AIRAN VARHAISET VAIHEET

Työskentelimme vuonna 2016 ilmestyneen elämäkerran parissa yli kaksi vuotta. Aira suostui tapaamistemme aikana muistelemaan, vaikka hän ei juuri koskaan ollut pysähtynyt menneeseen, vaan oli aina katsonut eteenpäin. Aira piti läpi elämänsä mielessään isänsä antaman esimerkin sekä äitinsä sanat ”työ on parasta lääkettä” ja suuntasi tarmonsä tekemiseen. Hän onnistui selättämään pitkän elämänsä varrelle osuneet pienet ja suuret tragediat iloisen asenteensa ja luonteensa lujouden avulla. Aira oli tottunut kantamaan vastuuta ja hallitsemaan tilanteita. Julkisuudessa Aira oli pitänyt huolta elämäntarinansa painotuksista – yleisö kuuli hänen elämästään siinä muodossa, minkä hän oli määritellyt oikeaksi. Kirjaa tehtäessä Aira joutui luovuttamaan osan kontrollista kirjailijalle. Samalla hänen piti myös kohdata uudelleen tapahtumat, joista hän ei ollut kertonut yhdessäkään hänestä kirjoitetussa lehtijutussa aikaisemmin. Nauroimme usein, sillä elämässä oli tapahtunut paljon hyviä ja hauskoja asioita. Sen sijaan kipeiden asioiden kertaaminen tuli hänen uniinsa tai valvotti aamuyön tunneille asti.

Varhaislapsuudestaan Aira puhui mielellään.

Kun hän syntyi vuonna 1927, Suomi oli ollut itsenäinen vasta kymmenen vuotta. Pienen Hyrsylän mutkan maisemissa lapsuutensa viettänyt tyttö tottui olemaan katseiden kohteena, sillä Viipurista tullut perhe erosi paikallisesta pääosin livvinkarjalankielisestä maalaisväestä. Kylien asukkaat olivat kuitenkin aitoja ja teeskentelemättömiä, ja sen vuoksi Airan vanhemmat Viktor ja Anna-Liisa Suvio opettivat lapsensa

hyväksymään erilaisuutta. Rajavartijan ja lotan tytär kasvatettiin myös kuuliaisiksi. Airalle opetettiin, että ihmisten kunnioitus tuli ansaita rehellisyyden, raittiuden, isänmaallisuuden ja ahkeruuden kaltaisilla hyveillä. Siihen aikaan vanhemmat asettivat lapsilleen rajat ja antoivat piiskaa, jotta he ottaisivat opikseen ja tulisivat hyväksi ihmisiksi. Viktor ja Anna-Liisa Suvio eivät tehneet tässä poikkeusta.

Rakastavista vanhemmista huolimatta Aira muistaa jännittyneen ilmapiirin, koska koti sijaitsi kuuloetäisyyden päässä Neuvostoliiton rajasta: ”Sodan pelko oli rajan kiro. Hyrsylän mutkassa ei mietitty, tuleeko ryssä. Kysymys oli, milloin se tulee.” Pelko ei ollut aiheeton, sillä Neuvostoliitossa oli käynnistetty teollistamisohjelma, jonka tavoitteisiin kuului asearsenaalin kasvattaminen. Toistaiseksi maassa elettiin nälänhädän, poliittisen vainon ja näytösoikeudenkäyntien sävyttämää aikaa, joten sikäläisen puoluejohdon mielenkiinto kohdistui maan sisäisiin asioihin. Siitä huolimatta Neuvostoliitto vaati kesällä 1938 haltuunsa Suomenlahden saaria ja pian myös vaihtokauppaa, jonka seurauksena se saisi hallintaansa osan Koillis-Suomen maa-alueista, joihin kuului myös Viipurin kaupunki. Suomi kieltäytyi epäreilusta tarjouksesta, mutta jo sen esittäminen aiheutti kansalaisissa levottomuutta. Suomen ja Stalinin johtaman itänaapurin suhteita sävyttäneet epäluuloiset mielialat heijastuivat myös rajavartijoiden työhön. Kun Viktor Suvio sai lomaa, perhe matkusti sukulaisten luo Viipuriin, joka tunnettiin elävänä ja iloisena kulttuurikaupunkina.

Airan suhde äitiin oli ristiriitainen. Hän oppi jo varhain, että surua kokenutta äitiä piti ymmärtää. Anna-Liisa oli menettänyt kaksi vanhinta lastaan, ja se oli saanut hänen mielensä järkkymään. Aira oli ensimmäinen, joka jäi henkiin. Lapsikuolleisuus oli Hyrsylän mutkassa yleistä, ja Airakin koki nuoremman sisarensa sekä veljensä menetyksen. Lopulta ainoastaan häntä kolme vuotta nuorempi Inkeri ja vuonna 1939 syntynyt Sirkka-Liisa elivät aikuisiksi asti. Taiteellinen äiti juurrutti tyttäriinsä kauneuden tajun. Hän ompeli vaatteita ja piti huolen, että lapset kulkivat somasti puettuina. Uudet tuulet saati muotivillitykset eivät koskaan saavuttaneet Hyrsylän mutkaa, missä

elettiin ikivanhojen tapojen ja moraalisääntöjen mukaisesti. Itkuvirsiä veisattiin antaumuksella, mutta tanssimista pidettiin syntinä tai vähintään tyhjänpäiväisenä haihatteluna. Anna-Liisa opetti tyttäriin kansantanssia, joiden katsottiin olevan lapsille sovelias harrastus. Aira oppi äidiltään myös koko joukon karjalankielisiä lauluja, joiden sanat hän muisti vielä vanhoilla päivillään. Lääkitys- ja muonituslottana toiminut Anna-Liisa juurrutti tyttäriensä mieleen lottakäskyt sekä niiden pohjana olevat hyveet, vastuuntunnon ja kestävyden. Kymmenes käsky velvoitti pikkulotaksi ryhtynyttä Airaa: ”Pikkulotta, elä lähimpiesi apuna, ympäristösi ilona, kasva kansallesi kunniaksi.”

Anna-Liisa oli myös taitava ruoanlaittaja ja piti kodin ja lapsensa puhtaina. Parhaimmillaan Airan äiti oli innostava ja rohkea, suorastaan uhkarohkea. Joskus hän uppoutui omiin maailmoihinsa. Toisinaan hän oli järkevä, kunnes menetti malttinsa ja saattoi läimäyttää tyttärtään ilman mitään syytä. Aira oppi isältään, että äitiin tuli osata *suhtautua*.

Perheen isä, rajavartiopäällikkö Viktor Suvio pysyi kaikissa tilanteissa rauhallisena. Hänellä oli taito ohjata lempeän päättäväisesti mielikuvitusmaailmaan liukunut vaimonsa takaisin todellisuuteen. Urheilullisesta ja luotettavasta isästä tuli esikoistyttären tuki, turva ja ihailun kohde. Myös pikkusisko Inkeri muisti isänsä perheen keskipisteenä, jonka ympärillä elämä näytti pyörivän.⁵ Kaikki poikansa menettäneellä Viktorilla oli tyttäriensä suhteen paljon odotuksia. Airan puheista välittyi vahva tunne, että hän oli lapsuudessaan halunnut miellyttää isäänsä ja vastata tämän toiveisiin. Viktor oli vaativa, mutta osasi myös kannustaa ja lupasi kustantaa lastensa koulutuksen niin pitkälle kuin näillä riitti päätä ja tahtoa. Airasta tuli kova hiihtäjä ja kansakoulussa hän pärjäsi niin hyvin, että haaveili opiskelusta Viipurissa, unelmiensa kaupungissa.

Marraskuussa 1939 Hyrskylän mutkan asukkaiden pahat aavistukset toteutuivat, kun venäläiset hyökkäsivät Suomeen. Viktor Suvio komennettiin rintamalle ja Anna-Liisa lapsineen pakeni sodan jaloista viime

---

⁵ Inkeri Suvio-Baren tv-dokumentissa *Karjalan tyttö Niagarán niskalla* (1970).

hetkellä, kun kotitalon ohi ajanut suojeluskuntalainen otti heidät hevosreen kyytiin. Matka vei Suvilahden asemalle ja sieltä kohti Viipuria.

Aira oli 12-vuotias joutuessaan jättämään juurensa. Taakse jäi koti sekä koko irtaimisto isän voittamia pokaaleja, pientä ryijyä ja valokuva-albumeja lukuun ottamatta. Sekasortoinen evakkomatka painui Airan mieleen koko loppuelämän ajaksi. Hän tunsu kiitollisuutta perheen hengen pelastanutta suojeluskuntaa ja hevosia kohtaan. Sodan jatkuessa vahvistui rakkaus isänmaahan sekä vastuuntunne, josta Aira kertoi myöhemmin näin: ”Meistä 1920-luvun lapsista tuli kurinalaisia, mikä osoittautui hyväksi asiaksi. Kun talvisota syttyi ja komento rintamalle kävi, he tottelivat välittömästi. Kukaan ei kyseenalaistanut tai pannut hanttiin. Juman-kauta, nuoret miehet menivät, kun käskettiin ja pelastivat tämän maan.”

Airan evakkomatkalta joutunut perhe asui Suomenjoella, ja joulukuussa 1939 he saivat järkyttävän tiedon: Viktor Suvion nimi oli kaatuneiden listalla. Kurkkua kuristava ahdistus rinnassaan Aira kävi päivittäin äitinsä kanssa etsimässä rautatieasemalle tuotujen vainajien joukosta isänsä arkkua. Sitä ei koskaan löytynyt. Parin viikon kuluttua isä saapui perheensä riemuksi ja helpotukseksi kotiin, elossa ja terveenä. Uutinen Viktor Suvion kuolemasta oli osoittautunut vääräksi.

Kun talvisota päättyi, Suomi säilytti itsenäisyytensä, mutta joutui taipumaan kirveleviin alueluovutuksiin. Myös Viipuri, Airan unelmien kaupunki, siirtyi Neuvostoliiton hallintaan. Reilun vuoden päivät kestänyt välirauha päättyi jatkosodan syttymiseen kesäkuussa 1941. Kun Viktor Suvio komennettiin eturintamalle Lappeenrannan lähelle, hänen perheensä muutti perässä. Viktor pääsi lyhyelle lomalle ja sanoi vaimolleen: ”Jos minulle tapahtuu jotain, onhan sinulla Aira.” Vanhempiansa tietämättä hereillä ollut tytär kuuli isänsä sanat, ja ne saivat koko hänen loppuelämänsä määrittävän merkityksen. Vastuun kantamisesta tuli Airalle elämänfilosofia.

Viktor Suvio kaatui viiden viikon taistelujen jälkeen. Aira ja hänen äitinsä löysivät hänen ruumiinsa, mutta eivät lamaantuneet surusta. Heidän piti toimia kuten sotilaan vaimon ja tyttären kuuluu: ripeästi ja määrätietoisesti. Tärkeintä oli kuljettaa ruumis pois rintamalta.

Seuraavana päivänä Aira matkusti äitinsä ja kahden nuoremman sisarensa kanssa Viipurista evakuoitujen sukulaisten luokse Helsinkiin. Junan kyydissä oli myös isän arkku.

Viktor Suvio oli yksi niistä, jotka maksoivat Suomen itsenäisyydestä korkeimman hinnan. Oman isän ja kaikkien sotilaiden sekä lottien uhraus pysyi Airan mielessä elämän loppuun asti.

Isän menettäminen oli suuri tragedia, mutta saman koki moni muukin suomalaislapsi. Ajan hengen mukaan henkilökohtainen suru tuli kohdata arvokkaasti. Lotta-aatteen hengessä kasvaneen Airan piti muistaa järjestön seitsemäs käsky ”älä lannistu vaikeuksissa” ja karkottaa orastava katkeruus. Jatkosodan tapahtumat – kuolleen isän löytäminen ja sen jälkeinen järkevä toiminta tekivät Airaan lähtemättömän vaikutuksen. Ne muokkasivat hänen luonnettaan ja loivat pysyvän toimintamallin: pelko, suru ja ahdistus on parasta ohjata hyödylliseen tekemiseen. Isä jäi elämään Airan mielessä sankarillisena mieshahmona, jota hän kaipasi vielä yli 90-vuotiaana.

Kun Aira näki Viipurin rautatieasemaa muistuttavan Helsingin rautatieaseman, hänen mielensä valtasi lämmin tunne ja hän tiesi asettuvansa kaupunkiin pysyvästi: ”Tämä on minun uusi Viipurini, enkä minä lähde täältä ikinä pois”.

Vaikka hän asui myöhemmin joitakin vuosia Espoon puolella, on Helsinki aina pysynyt hänen henkisenä kotikaupunkinaan.

Evakkovuosien aikana Aira koki syrjintää, joutui vaihtamaan jatkuvasti koulua ja arvosanat putosivat. Ammatillinen koulutus, saati haaveissa eläneet lakiopinnot yliopistossa eivät tulleet enää kysymykseen. Hän vaali kotona opittua kokoomuslaista maailmankatsomusta, lottaatteen korostamaa ahkeruutta sekä isänmaallisuutta, mutta menetti uskonsa unelmiin. Sisaruksista vanhimpana juuri hänen velvollisuutensa oli ymmärtää äitiä. Vaikeiden sotavuosien aikana Aira joutui ottamaan perheessä isän paikan. Äidin epävakaa persoonallisuuden vuoksi hänestä tuli vastuunkantaja, jolta odotettiin mukautumista ja ymmärrystä. Niistä ominaisuuksista muodostui hänelle sekä vahvuus että taakka.